

CSUGÁNY JULIANNA – HOLLÓNÉ KACSÓ ERZSÉBET –
KÁDEK ISTVÁN – TÁNCZOS TAMÁS

Gazdaságtanár-képzés az Eszterházy Károly Főiskolán

BEVEZETÉS

Az egri Eszterházy Károly Főiskolán Magyarországon elsőként indult el 1992-ben a gazdaságismeret szakos tanárképzés, melyet a bolognai átalakítást követően a közgazdász tanár képzés váltott fel osztott és osztatlan formában. A gazdálkodói kompetenciák fejlesztése piacgazdasági világunkban fontos feladat. A tanárok (különösen, de nemcsak a gazdasági szaktárgyakat oktatók) felé elvárás ezen ismeretek és kompetenciák eredményes átadása, fejlesztése. Erre a feladatra a tanárjelölteket fel kell készíteni. Az egri főiskolán közel negyedszázada igyekszünk a gazdaságtanár-képzés során szemléletformálással fejleszteni hallgatóink kompetenciáit, s képessé tenni őket az általuk tanultak továbbadására. Az alábbiakban ennek eredményességét vizsgáljuk. Esőnek történeti áttekintést nyújtunk a gazdasági tanárképzésről az EKF-en, majd egy felmérés tükrében megvizsgáljuk a képzés jelenlegi feltételrendszerét, illetve azt, hogy végzett tanáraink hogyan tudják átadni az elsajátított gazdálkodói kompetenciákat, saját környezetükben mennyire eredményesen végzik a pénzügyi kultúra terjesztését. Kitérünk arra is, hogyan látják e szemléletformálás jövőbeni feltételeit, lehetőségeit, és beszámolunk arról, hogyan használják személyes pályájukon a főiskolán tanultakat.

A KÖZGAZDÁSZTANÁR-KÉPZÉS TÖRTÉNETE

Gazdaságismeret szakos főiskolai szintű tanárképzés több mint másfél évtizedig csak intézményünkben zajlott. A képzés 1992-es elindítását több szempont motiválta. A 80-as évek vége politikailag aktív, érzelmeket felkavaró, eszméket vitató időszak volt. Egyre inkább erősödött az igény az akkori, szinte kizárólag tanárképzést folytató főiskola Társadalomelméleti Tanszékének oktatóiban, hogy az általános szemléletformálástól mindinkább a szakmaiság felé kell elmozdulni, mind a filozófiatörténet, mind a politikaelmélet, mind pedig a közgazdasági fogalmak oktatása terén. Ez utóbbi területen különösen nagy váltás előtt álltunk: a tervgazdaság végnapjait élte; a piaci koordináció, pontosabban a modern vegyes-gazdaság fogalma és működési modellje elvont tananyagból valóságot meghatározó, napi gyakorlatot befolyásoló keretrendszeré kezdett válni. 1990-ben önálló Közgazdaságtani Tanszék alakult; e tanszék kollektívája kezdeményezte a gazdaságismeret-tanár szak alapítását és indítását. Úgy vélték, a rendszerváltást követően az „új” piaci körülmények között, az állami paternalizmus helyébe lépő, öngondoskodást kívánó világban minden fiatalnak szüksége van alapszintű gazdasági ismeretekre, a gazdálkodói érzék és képesség kifejlesztésére – márpedig erre az iskolának

intézményesen is fel kell készítenie az új generációt, hozzáértő, kompetens tanárok közreműködésével. A szak létesítésekor az az alapgondolat élt az ötletgazdáknak, hogy *a gazdaság világának kérdései az általános műveltség részeként*, és nem szűk szakmai ismerethalmazként *jelennek meg*. *A gazdaságismeret szakos tanároknak* tehát olyan *életvezetési kompetenciákat kell fejleszteniük* tizenéves tanítványaiknál, melyek révén képesekké válnak a háztartásvezetési feladatok ellátására, erősödik vállalkozói attitűdjük, kockázatbecslő- és döntési képességük, alapokat kapnak a gazdaságpolitika híryanagyának megértéséhez, és támpontokat saját karrierépítési stratégiájuk megalapozásához.

Ezt a fajta szemléletformálást és képességfejlesztést már 13–14 évesen el lehet és kell kezdeni. A szakon folyó oktatás során arra kívántuk felkészíteni a tanárjelölteket, hogy 7.-től a 10. évfolyamig megfelelő, a tanulók életkorához illeszkedő, játékos-aktívizáló módszerekkel meg tudják tanítani diákjaikat a gazdasági alapösszefüggések megértésére és átlátására, s emellett fejleszték a fiatalok gazdálkodói érzékét, erősítik vállalkozói attitűdjüket, alapozzák meg bennük a reális látásmódot és életszemléletet.¹ A gazdaságismeret-tanár szak indításával intézményünk „megelőzte korát” – ezt az utólagos értékelések is igazolják.

„Az oktatás sajnos nem tudott lépést tartani a megjelenő igényekkel. A Nemzeti alaptanterv kiadásáról szóló 13/1995. (X. 26.) Kormányrendelet szerint 1998. szeptember 1-jén életbeléptetett NAT nem tudott ehhez az elvárt követelményhez igazodni. Nem is

voltak meg ekkor a feltételei az új, a gazdaság által kényszerített oktatásnak. A NAT megfogalmazta ugyan a gazdasági ismeretek oktatásának szükségességét, s így a gazdasági ismeretek oktatása kötelező követelménnyé vált, mint az általános műveltség része, a gyakorlati megvalósításhoz szükséges feltételek azonban hiányoztak.” (Kerekesné, 2012, 208. o.)

2002 után a beiskolázás a gazdaságismeret-tanár szakra visszaesett. Ezt döntően a közelgő változások híre (a bolognai rendszerről) magyarázta: arra lehetett számítani, hogy a gazdasági tanár szak mesterképzésben indul. Azok, akik gazdasági pályákra készültek, és a gazdaságismeret szakot csak ehhez vezető „kerülőútnak” szánták, inkább elhalasztották jelentkezésüket, remélvén, hogy a kialakuló új szakstruktúrában több közgazdász alapszakot is találnak majd. Voltak, akik „menet közben” léptek át a tanárszokról főiskolai szintű közgazdász-szakra. Mindez magyarázza, hogy 2006-tól jelentősen visszaesett a gazdaságismeret tanárszakon kiadott diplomák száma.

2006-ban a bolognai rendszer bevezetésével elindultak a kétszintű képzések – ezzel párhuzamosan megszűnt a korábbi főiskolai tanárképzés –, ennek részeként a gazdaságismeret-tanár szak is. (A továbbiakban már csak a szakmai tanárképzésként létező közgazdász-tanár-képzés indítását lehetett kezdeményezni.) Ezért 2005-ben indult utoljára gazdaságismeret-tanár szak, s 2009-ben végzett az utolsó, teljes csoport.² (Néhányan diplomájukat félévkihagyás, „csúszás” miatt később szerezték meg.)

¹ Az alkalmazott módszerekbe nyújt betekintést a gazdaságismeret tanár szakos hallgatók számára készített, a tanárképzésben napjainkig is használatos jegyzet: Hollóné Kacsó Erzsébet, Kádek István és Tanczos Tamás (2002): *A gazdasági ismeretek tanításának módszertana. Főiskolai jegyzet gazdaságismeret tanár szakos hallgatók számára*. EKF, Eger.

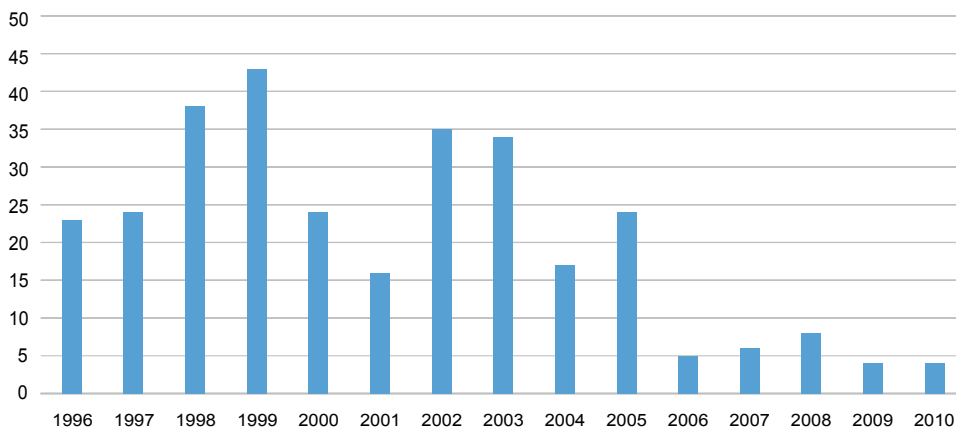
² A szakstruktúra átalakulásával részletesen foglalkozik Hollóné és Námor (Kiss) (2004)

A szak működésének idején több, mint 300 hallgató végzett a gazdaságismeret tanár

szakon,³ ahol a kiadott oklevelek számának alakulását az 1. ábra szemlélteti.

1. ÁBRA

Az Eszterházy Károly Főiskola gazdaságismeret-tanár szakán kiadott oklevelek számának alakulása 1996 és 2010 között

FORRÁS: Eszterházy Károly Főiskola – Tanulmányi Osztály (2015)

A gazdaságismeret-tanár szak 2009-ben végleg megszűnt, de az oktatói kollektíva úgy döntött, hogy a közel két évtizedes tapasztalatokra is építve kérelmezi a közgazdász-tanári mesterszak indítását. A szakindítási szándék kinyilvánításakor korábbi, gazdaságismeret-tanár szakon végzett hallgatóinkra is számítottunk, pontosabban korábbi hallgatóink egy részének azon törekvésére, hogy mesterszintű diplomát szerezzenek. A két tanárszak ugyanis szervesen egymásra épül, s így a

gazdaságismert szakos tanárok közgazdász-tanárrá való továbbképzése korábban kialakított kompetencia-portfóliójukra építve eredményesen és hatékonyan megoldható.⁴ Az új, mesterszintű közgazdász-tanár-képzés esetében a hangsúly azon van, hogy a leendő tanár szakmai tárgyak oktatására váljon képessé. Ki kell alakulnia azoknak a szervezési képességeknek is, melyekre támaszkodva a tanulók szimulált, valósághű körülmények közötti gyakoroltatása megoldható. Elvárás a kutatás-módszertani fel-

³ Az egyedülálló szak sajátosságaival részletesen foglalkozik *Kádek* (2009).

⁴ A kétféle közgazdasági tanár szak összehasonlításával részletesen foglalkozik *Kádek* (2010). A közgazdász-tanár-képzés múltjáról, a bolognai képzési rendszerbeli struktúrájáról, a képzés országos szintű (és egri) tapasztalatairól *Hrubos* és *Pfister* (2011), illetve *Tóth* és *Duchon* (2011) tanulmányai adnak áttekintést, további adalékokat.

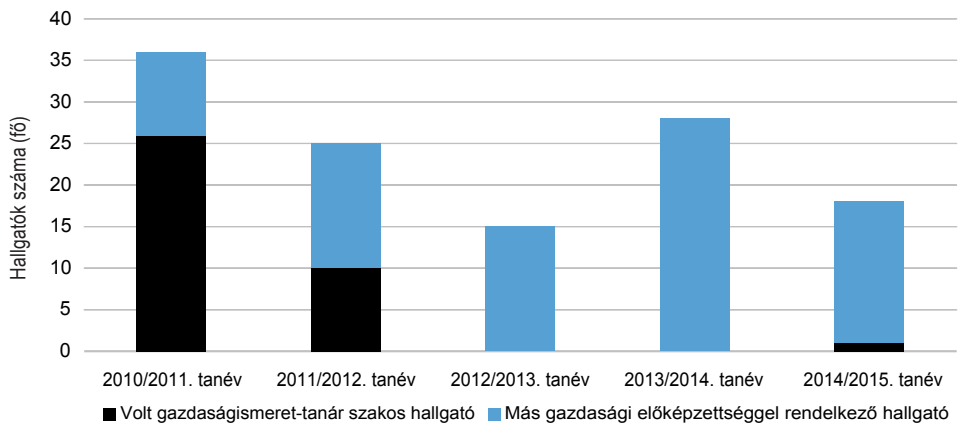
készülés is (ezáltal hallgatóink alkalmassá válnak pedagógiai kutatások elvégzésére), és a legfelkészültebbek esetén a tudományos fokozatszerzés iránti ambíció.

A közgazdász-tanár-képzés vállalkozási ismeretek szakterületen, 2010 őszén indult el intézményünkben. A képzés első két évében jelentős számban jelentkeztek valamikori gazdaságismeret tanár szakos hallgató-

ink, hogy kiterjesszék, és magasabb szintre emeljék végzettségüket. Összességében 37 fő korábbi gazdaságismeret-tanár szakon végzett hallgató (az összes végzett 12%-a) jelent meg újra intézményünkben, közgazdász tanári (mesterszintű) diploma szerzésének szándékával. A közgazdász-tanár MA szakos hallgatók számának alakulása a 2. ábrán látható.

2. ÁBRA

A közgazdász-tanár (vállalkozási ismeretek) szakon tanulmányokat megkezdő hallgatók számának és előképzettség szerinti összetételének alakulása 2010 és 2015 között

FORRÁS: Eszterházy Károly Főiskola – Tanulmányi Osztály (2015)

A közgazdász-tanár mesterszak indításának első évében a hallgatók majdnem háromnegyede (26 fő) egykori gazdaságismeret-tanár szakos hallgató volt, akik előképzettségüknek köszönhetően rövidített képzési időben tudtak mesterszintű végzettséget szerezni. A második tanévben arányuk majdnem felére csökkent, az

összhallgatói létszám 40%-át tették ki, de abszolút számban ez még így is 10 főt jelentett. Az első két év kiugróan mondható létszámadata döntően éppen ennek, volt gazdaságismeret szakos hallgatóink megjelenésének tulajdonítható. Ők valamennyien olyan volt hallgatóink, akik közgazdasági szakközépiskolában tanítottak,

s ezzel a kiegészítő végzettséggel akarták státuszukat megerősíteni. A 2012/2013., valamint a 2013/2014. tanévben nem voltak ilyen előképzettséggel rendelkező hallgatóink, de az utolsó vizsgált tanévben ismét jelentkezett egy volt gazdaságismeret szakos hallgatónk.

2013-tól újból osztatlan lett a tanárképzés. A közismereti szakoknál ez teljesen kiszorította az osztott képzést, a szakmai tanárképzésben azonban az osztott és osztatlan képzés egyaránt működik.

A közgazdászstanár szakmai tanár: tanulóit az üzleti életben való professzionális tevékenységre készíti fel. De nemcsak a gazdasági szférába készülő fiataloknak van szüksége gazdasági ismeretekre; egyéni pénzügyeit is mindenkinek tudnia kellene menedzselni. Ez a követelmény a jelenlegi Nemzeti alaptanterv (Nat) elvárásaiban is megfogalmazódik, a 12 kiemelt fejlesztési terület, nevelési cél egyikeként, „gazdasági és pénzügyi nevelés” címen. (Az új, osztatlan közgazdászstanár-képzésre eddig alacsony az érdeklődés, az elmúlt két évben mindössze hat hallgató tanult nappali tagozaton, egyikük az első évet követően szakváltással gazdálkodási és menedzsment képzésben folytatja tanulmányait.)

A közgazdasági tanárképzés több, mint két évtizedes történetére alapozva 2013 őszén egy empirikus kutatás keretében tanár szakos hallgatóink véleményét ismerjük meg gazdasági szemléletformáló tevékenységünkkel kapcsolatban. A kutatás 2014-ben folytatódott, melynek főbb eredményeit a továbbiakban összegezzük.

CÉLOK ÉS MÓDSZEREK

A kutatás célja az volt, hogy megvizsgáljuk, hogyan valósult meg a gazdasági szemléletformálás a közoktatásban, és milyen szerepe volt ebben az Eszterházy Károly Főiskolán lezajlott gazdasági

képzéseknek és tanfolyami oktatásoknak. Számot vetve a realitásokkal és előzetes információinkkal, elsődlegesen azt feltételeztük, hogy

- a gazdasági szemlélet-

formálás nem terjedt ki jelentősen/értelmileg az általunk vizsgált kutatási területen és időszakban,

- a szakmai ismeretek csak részlegesen hasznosultak az oktatásban, ugyanakkor
- a pedagógusok a gazdasági szemléletformálás jövőbeni lehetőségeit kedvezően ítélik meg.

A kutatás célcsoportját három volt hallgatói csoportunk képezte, akik az intézményünkben gazdasági tanári képzésünk valamilyen formájában részt vettek:

- az Eszterházy Károly Főiskola gazdaságismeret levelező tanárszakán végzett, pedagógus képesítéssel már korábban is rendelkező tanárok,
- a közgazdászstanár MA szakon végzett hallgatóink, valamint
- a pályázatok keretében, a főiskolán szervezett gazdasági képzések résztvevői – elsősorban a PHARE Képzők képzése című pályázat keretében a gazdasági jellegű, illetve gazdasági képzéshez kapcsolódó tárgyakat oktató, illetve oktadni szándékozó tanárok.

A célcsoport kiválasztása során arra törekedtünk, hogy a felmérésbe gazdasági és lehetőség szerint oktatási tapasztalatokkal is rendelkező hallgatóink kerüljenek.

az új, osztatlan
közgazdászstanár-képzésre
eddig alacsony az
érdeklődés

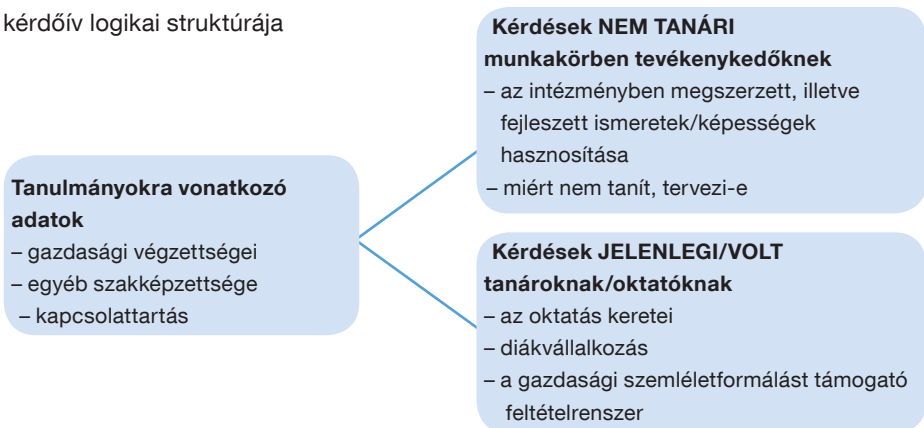
Többek között ez indokolta, hogy a valamikori gazdaságismeret szakos hallgatóink közül nem a nappalin, hanem a levelezőn végzetteket próbáltuk utolérni. A nappali tagozatos hallgatók többsége ugyanis nem tanárként helyezkedett el. Az angol, német és számítástechnika szakokkal párosított gazdaságismeret-tanár szakos diplomásainkat hamar felszívta az akkori, az új piac-képes kompetenciákat igénylő, gazdasági szakemberhiánnyal küzdő munkaerőpiac. A közgazdász-tanár MA szak a felmérés időszakában csak osztott formában, levelező munkarendben működött. Itt eleve teljesülnek az előbbi kritériumok, hiszen döntő többségében olyan kollégák jelentkeztek az osztott közgazdász-tanár-képzésre, akik közgazdász végzettséggel, többnyire

gazdasági gyakorlattal is rendelkező, de jelenleg középiskolában tanító szakemberek. A kiválasztott harmadik csoport tagjai értelemszerűen oktatási tapasztalatokkal rendelkeztek és szakmai múltjuk a korábbi csoportokéval azonos.

A felmérést célirányos megkereséssel, kérdőív segítségével végeztük, mely három fő részből állt (3. ábra). Az első blokkban a kitöltők tanulmányaira vonatkozóan gyűjtöttünk információkat. Ebben a részben kérdeztünk rá arra is, hogy jelenleg pedagógusként tevékenykednek-e, mely alapján két további részre osztottuk a kérdőívet. Fontosnak tartottuk, hogy más kérdéseket tegyünk fel azoknak, akik nem tanítanak és azoknak, akik tanári vagy oktatói munkakörben helyezkedtek el.

3. ÁBRA

A kérdőív logikai struktúrája

FORRÁS: saját szerkesztés

A felmérés során valamennyi célcsoportot sikerült elérni. 56 értékelhető kérdőív érkezett vissza, melyek alapján a válaszadási arány 40% körül alakult. A kitöltők majdnem 70%-a pedagógusként tevékenykedik, illetve óraadóként vagy részfoglalkozásúként van gyakorlati tapasztalata,

mely az eredmények szempontjából azért lényeges, mert a gazdasági szemléletformálás alakításában elsődlegesen az ő tevékenységük releváns. A megkérdezettek közel fele intézményünkben több gazdasági képzésben is részt vett, mely annak köszönhető, hogy a gazdaságismeret

szakról többen folytatták tanulmányaikat közgazdásztanár mesterképzésben. Ennek alapján az eredeti célcsoportba nem tartozó nappali tagozatos gazdaságismeret szakos hallgatók közvetett módon bekerültek a mintába. Így sikerül elérnünk azt, hogy a vélemények a tervezettnél szélesebb körből érkeztek vissza hozzánk. A válaszadók kétharmada gazdasági előképzettség birtokában kezdte meg tanulmányait intézményünkben, mely szintén az előző ténnyt erősíti. Az Eszterházy Károly Főiskolán folytatott tanulmányait követően a hallgatók többsége más intézményben nem szerzett gazdasági jellegű végzettséget, mely alapján megállapítható, hogy szemléletformáló munkájukat döntően az EKF-en kapott felkészítés alapján végzik.

A KUTATÁS FŐBB EREDMÉNYEI

A felmérés során a kisebb arányt képviselő, nem tanári munkakörben tevékenykedőknek alig 10%-a válaszolta, hogy a jövőben sem szeretne tanítani. A válaszadók nem tanári pályán, de gazdasági munkakörben, döntően az üzleti szférában dolgoznak, főként külkereskedelmi, logisztikai területen vagy a közigazgatásban. A tanári pályáról alkotott véleményekből szemezgetünk néhányat. Nem tanítók, de szeretnék, mert

- „Ez egy életcélom, hogy egyszer átadhassam a szerzett és tapasztalt tudásomat a gyerekeknek.”
(38 éves nő, beszerzési logisztikus)
- „Szívesen hasznosítanám a vállalati munkám során szerzett gyakorlati tapasztalataimat.”
(39 éves nő, termelési logisztikus)

– „Szeretnék hozzájárulni a jövő közgazdászainak képzéséhez, szemléletformálásához.”

(32 éves férfi, nonprofit területen dolgozó projektmenedzser)

szemléletformáló munkájukat döntően az EKF-en kapott felkészítés alapján végzik

A tanárszakon végzett hallgatók többsége, a jelenleg nem pedagógus munkakörben dolgozók 90%-a tervezi, hogy tanít majd a jövőben, de leginkább mellékállásban, az üzleti szektorban összegyűjtött tapasztalatainak átadása céljából.

A nem tanári munkakörben dolgozóknál fontosnak tartottuk azt is, hogy megtudjuk, az intézményünkben megszerzett, illetve fejlesztett ismeretek és képességek közül melyeket használják munkájuk során. Annak köszönhetően, hogy valamennyien gazdasági területen helyezkedtek el, senki nem jelölte meg azt az alternatívát, hogy a főiskolai tanulmányaik során fejlesztett kompetenciáik közül néhányat egyáltalán nem hasznosítanak. A 4. ábrán látható, hogy melyek azok a képességek, illetve ismeretek, melyeket leginkább alkalmaznak mindennapi tevékenységük során.

A válaszok között a konkrét tárgyi tudás került az utolsó helyre, mely magyarázható azzal, hogy a felkészítés során főként a gazdasági tárgyak tanításához kaptak segítséget, a módszertan dominált a mélyebb szakmai ismeretekkel szemben, mely az oktatási rendszeren kívüli gazdasági munkakörökben kevésbé hasznosítható.

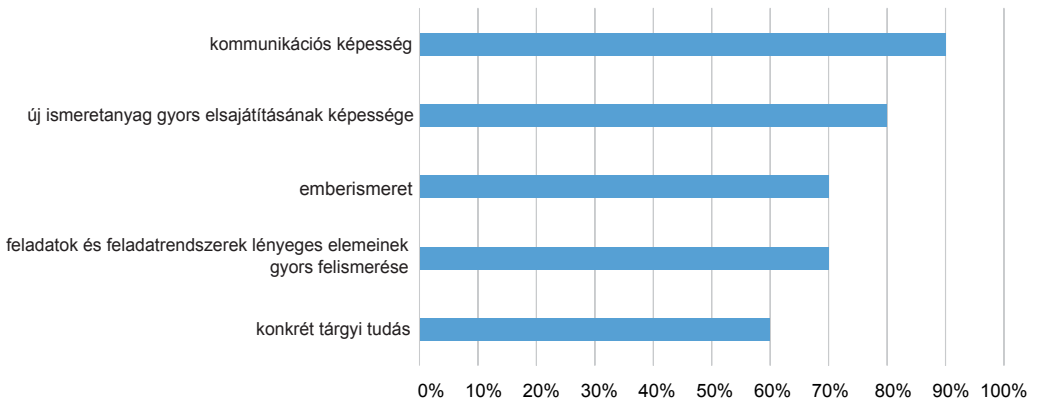
Az intézmény gazdasági szemléletformáló tevékenységének eredményességéről a jelenleg is tanári munkakörben dolgozók szolgáltatnak bővebb információt. A megkérdezettek között többségben olyan iskolában tanító pedagógusok voltak, melyekben van gazdasági jellegű képzés, ön-

álló gazdasági szakmai tantárgyakkal. Az átfogó kép megítéléséhez a mintában olyan intézmények tanárai is szerepelnek, ahol nem folytatnak gazdasági jellegű képzést, de vannak kötelező gazdasági tantárgyak, s olyanok is, amelyek nem is folytatnak gazdasági jellegű képzést, és nincsenek önálló gazdasági tárgyak sem, csak a Nat által

megkövetelt tananyagtartalmak közvetítése történik, különböző tanegységek keretében. A válaszok megítéléshez az intézmény mellett a képzési szintet is fontos volt látni, megismerve, hogy mely képzési formában gyűjtötték a tapasztalatokat; ezek megoszlása az 5. ábrán látható.

4. ÁBRA

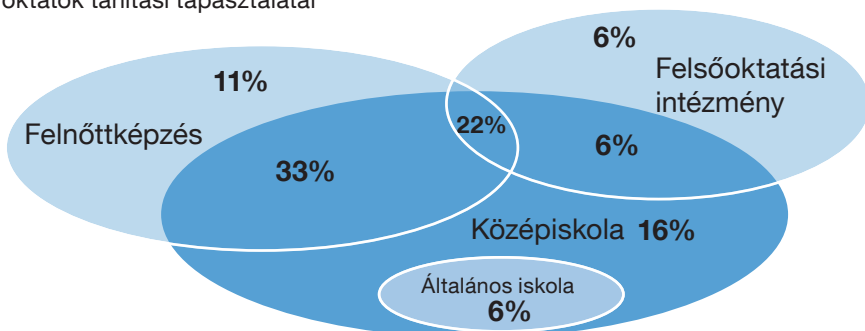
Az intézményben megszerzett ismeretek, fejlesztett képességek használata a nem tanári munka során

FORRÁS: saját felmérés (2014)

5. ÁBRA

Az oktatók tanítási tapasztalatai

FORRÁS: saját felmérés (2014)

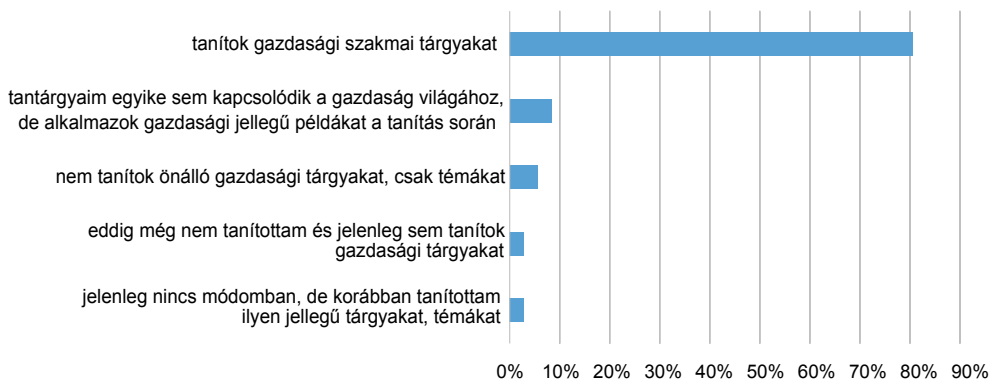
A megkérdezett pedagógusok 22%-a széles körű oktatási tapasztalattal rendelkezik, pedagógus pályája során középiskolában, felsőoktatási intézményben és felnőttképzésben is tanított, így képes a komplex véleményformálásra. A megkérdezettek 83%-a középiskolában tanít, illetve tanított, de jelentős részük szerzett tapasztalatot a felnőttképzés, illetve felsőoktatás terén is. Az általános iskolában kifejezett gazdasági oktatás nincsen, de néhány tárgy keretében van lehetőség ilyen típusú ismeretek oktatására is. Ennek kap-

a leggyakoribb kombináció a gazdaságismeret – matematika, gazdaságismeret – számítástechnika, valamint a gazdaságismeret – angol vagy német volt

csán megjegyzendő, hogy a gazdaságismereti tanárképzés szakpáron történt, vagyis a hallgatóknak volt másikké tanári végzettsége is. A leggyakoribb kombináció a gazdaságismeret – matematika, gazdaságismeret – számítástechnika, valamint a gazdaságismeret – angol vagy német volt. Épp emiatt fordult elő, hogy a tanárok egy részének még nem volt módja gazdasági szemléletformálásra, mert másik szakjához kapcsolódóan végez tanári munkát. A mintában az oktatott tantárgyak jellegének megoszlását a 6. ábra szemlélteti.

6. ÁBRA

Az oktatott tárgyak eloszlása

FORRÁS: saját felmérés (2014)

A válaszadók négyötöde tanít gazdasági tárgyakat – gazdasági ismeretek, gazdasági környezetünk, üzleti gazdaságtan, pénzügyi ismeretek, marketing, vállalkozási ismeretek, elméleti gazdaságtan –, 6%-uk csak gazdasági témákat egy-egy tantárgyon belül. A mintában a pedagógusok 8%-a

tanít olyan tárgyakat, melyek nem kapcsolódnak a gazdaság világához, de alkalmaznak gazdasági jellegű példákat a tanítás során, például a táblázatkezelés oktatásánál. A megkérdezettek között van olyan is, aki korábban tanított ilyen jellegű tárgyakat/ témákat, köztük marketinget, pénzügyet,

mikro- és makroökonómiát is, de jelenleg nincs módja gazdasági szemléletformálásra. Van olyan volt hallgató, aki nyelviskolában tanítva olyankor veszi hasznát a tudásának, ha üzleti vagy idegenforgalmi nyelvvizsgára készít fel tanulókat.

A felmérés során kiértékelünk a 90-es években virágzó diákvállalkozások és gyakorlóirodák⁵ jelenlegi helyzetének megismerésére is. A válaszolók jelzései alapján alig van jelenleg is működő diákvállalkozás. A diákvállalkozások iránti

érdeklődés csökkenése a tanulók motiváltságának hiányával, tanulmányi indokokkal és a tantervek átalakulásával magyarázható.

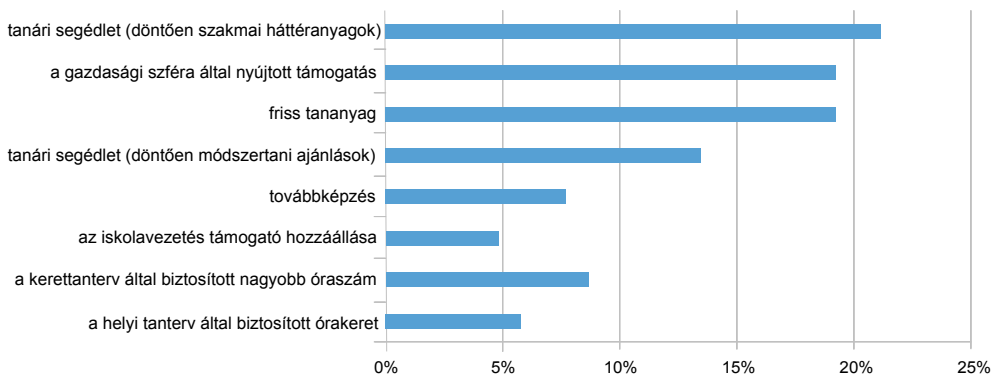
A gazdasági szemléletformálás hatékonyabbá tételéhez szerettük volna megismerni volt hallgatóink véleményét, szerintük

mire lenne hozzá szükség. A kérdésnél mindenkinek az általa legfontosabbnak ítélt három fő tényezőt kellett megjelölni, válaszaikat a 7. ábra összegzi.

alig van jelenleg is működő diákvállalkozás

7. ÁBRA

A tanárok az eredményesebb gazdasági szemléletformálás feltételeiről

FORRÁS: saját felmérés (2014)

A megkérdezettek a tanári – döntően szakmai – segédletek szükségességét, a gazdasági szféra támogatását és friss tananyagok fontosságát emelték ki. Utólag beláttuk, hogy érdemes lett volna nyílt

vagy félig zárt kérdés formájában arra is rákérdezni, hogy válaszadóink a gazdasági szférától remélt támogatást milyen formákban látják szükségesnek. (A kérdéslistát e vonatkozásban a kutatás folytatása, a

⁵ A gyakorlóiroda egy berendezett tanterem, a kisvállalkozás adminisztrációs teendőit szimulálja (könyvelés, bérszámfejtés, statisztika-készítés, nyomtatvány-kitöltés, marketing), már a felső kereskedelmi iskolákban is létezik.

további megkérdések során, a konkrét teendők azonosítása érdekében bővíteni kívánjuk.)

Természetesen kíváncsiak voltunk arra is, hogy tőlünk milyen segítséget várnának el egykori hallgatóink. Külön kérdés kapcsán megismertük, hogy a tőlünk kapott szakmai és módszertani anyagokat egyaránt hasznosnak ítélték ugyan, de a válaszokból az derült ki, hogy tőlünk, volt oktatóiktól elsősorban módszertani ötleteket és megoldásokat várnak a jövőben is. Ezért sem volt meglepő számunkra, hogy leginkább az új módszertani eljárások iránt nyitottak hallgatóink, és jelentős számban vennének részt továbbképzésekben is.

A vizsgálat keretében lehetőség nyílt arra is, hogy a hallgatók megosszanak velünk olyan pozitív példákat, melyek gazdasági szemléletformáló munkájuk eredményét tanúsítják.

– „A diákok mindig érdeklődéssel várják sikeres vállalkozó vagy gazdasági szakember meghívását a tanítási órára. Már előre kérdéseket fogalmaznak meg az előadóhoz, motiváltak a találkozásra, jó gyakorlati példák, történetek számukra pozitív mintaként szolgálnak. A vállalkozók által elmondottak mély benyomást tesznek a diákokra, még betekkel később is beszédtema a velük való találkozás élménye.”

(20 éve pedagógus, jelenleg közoktatási vezető)

– „Az egyik diák elmondta, hogy ő azóta jobban figyeli a körülöttünk zajló eseményeket, nem lapozza át az újság gazdasági rovatát, hanem elolvassa.”

(2 éve középiskolában és felnőttképzésben is tanító pedagógus)

volt oktatóiktól elsősorban módszertani ötleteket és megoldásokat várnak

nem lapozza át az újság gazdasági rovatát, hanem elolvassa

– „Pedagógiai munkám kiemelkedő sikereként könyvelem el, hogy az előző tanévben olyan mértékben sikerült felkelteni a tanulók érdeklődését a gazdaság világával kapcsolatban, hogy szinte az összes meghirdetett szakmai versenyen jelen voltunk.”

(3 éve tanító középiskolai pedagógus)

– „Üzemlátogatáson részt vett osztályban a téma adta az ötletet a szakdolgozat megírásához több diáknak, akik a témába beleásva magukat személyesen is felkerestek vállalkozókat, jobban megismerve a munkájukat és a gazdálkodásukat.”

(11 éve tanító középiskolai pedagógus)

Felmértük azt is, hogy a szülői elvárásokban szerepel-e a tanulók gazdálkodói érzékének fejlesztésére irányuló igény. A megkérdettek 32%-a nem rendelkezett erre vonatkozó információval, míg a válaszadók többsége megerősítette a szülői elvárásokat, de nagyon eltérő tartalommal. A szülők elvárásaiban jellemzően a megtakarításokról szóló ismeretek szerepeltek, tudatos pénzgazdálkodás a háztartásban és az egyén szintjén (bankkal való kapcsolat, bankkártya használata, jövedelem beosztása, zsebpénz beosztása). A szülők jelentős

része naprakész ismeretek közvetítését is elvárta az intézménytől. Példaként említhető az adók és járulékok mértékének ismerete, bizonylatok pontos kitöltésére és az adóbevallás

elkészítésére vonatkozó igény. Feltételeztük, hogy ezek a döntően vállalkozói léttel kapcsolatos ismeretek a szülők pillanatnyi helyzetét tükröző és a gyermekük jövőjét megalapozó kívánalmak. Néhányan irreális elképzelést is megfogalmaztak, nevezé-

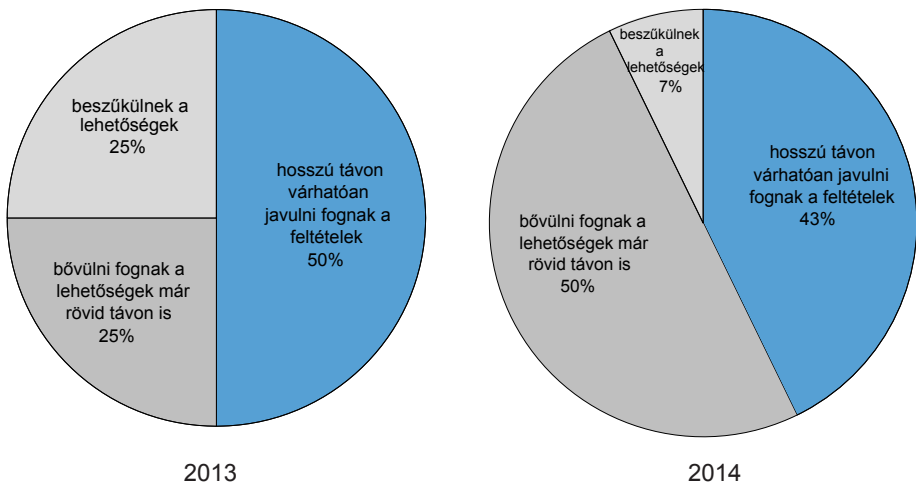
tesen, hogy gyermekük képes legyen teljes körűen átlátni a gazdaság működését.

Végül szerettük volna azt is felmérni, hogy a jelenleg pedagógusként dolgozó kollégák hogyan ítélik meg az iskolai

gazdasági szemléletformáló tevékenység jövőjét. Ezen a téren figyelhető meg a legmarkánsabb változás az eredeti 2013-as, és a kibővített 2014-es vizsgálat között (8. ábra).

8. ÁBRA

A tanárok az iskolai szemléletformáló tevékenység jövőjéről

FORRÁS: saját felmérés (2014)

A kibővített felmérés alkalmával már összességében jobbnak ítélik a jövőbeli helyzetet a megkérdezett hallgatók, mely számunkra biztatónak tekinthető. A jelentős pozitív megítélés irányába történő elmozdulás okaként említhető, hogy a felmérés 2014-es kibővítésével majd kétszeresére nőtt a minta elemszáma, melyben jelentős arányeltolódás tapasztalható a fiatalabb korosztály felé. A válaszokban egy, a pillanatnyi gazdasági környezet által indukált igény is jelentkezhetett. Példaként említhető az egyre szélesebb társadalmi rétegeket érintő gazdasági kérdések, így a pénzügyi-gazdasági válság, a hazánkra

jellemző devizahitelek túlzott elterjedése és ennek negatív következményei.

ÖSSZEGZÉS

A gazdasági szemléletformálás, az állampolgárok gazdálkodói érzékének és képességének fejlesztése korunkban fontos, az oktatási szakemberek által támogatott feladat.

Végzett hallgatóink gazdasági szemléletformáló munkájának eredményességéről

és feltételeiről hipotéziseinket az alábbiak szerint sikerült igazolnunk:

- A gazdasági szemléletformálás – törekvéseink ellenére – nem mélyült el jelentősen az általunk vizsgált intézményi körben;
- A gazdasági szakmai ismeretek csak részlegesen hasznosultak a közoktatásban
 - ez ellentmond a *gazdálkodói-pénzügyi kultúra fejlesztéséről kinyilvánított céloknak* (lásd: *Nat*, 2012);
- A pedagógusok a gazdasági szemléletformálás jövőbeni lehetőségeit – a legutóbbi egy évben – már kedvezően ítélik meg.

Megállapítható, hogy jelenleg nincs a tanári szakstruktúrában olyan gazdasági jellegű szak, amely szakmai irányultsága ellenére közismereti „szinten és módon” kezelné a gazdasági szemléletformálás feladatát. Most kizárólag a közgazdász-tanári szakképzettség létezik. A tanári szakszerkezetben szerepel a „Háztartásgazdálkodás-tanár” elnevezésű, csak második tanári szakképzettségként felvehető szak (nem szakmai tanár szak). Célja, tananyag-tartalma jelentősen eltér a gazdaságismert szakétól, azzal legfeljebb csak részlegesen „rokonítható” – tehát nem tekinthető a gazdaságismeret szak „utódjának.” Ez a tanárszak életvezetési és háztartás-szervezési, -menedzselési kompetenciákat fejleszt, nem a gazdasági működés széles körű megismertetése a célja. Jelenleg tehát nincs olyan közismereti tantárgy, és nem folyik olyan tanárképzés, amely az általános műveltség részeként, minden fiatal (vagy legalábbis sokakat) elérő módon biztosítaná a pénzügyi-gazdálkodói kultúra hatékony terjesztését a közoktatásban. Véleményünk szerint így a közgazdász-tanárnak nemcsak a szakképzésben kell feladatokat felvállalnia, hanem ő a letéteményese az általános mű-

veltség keretébe illesztett gazdasági szemléletformálásnak is. De akkor erre a speciális feladatra is kell felkészítést kapnia! Tehát a szakmai-tanári felkészülés mellett olyan elvekkel, attitűdökkel és módszertani eljárásokkal is meg kell ismerkednie, amelyekre támaszkodva az általános iskolások, vagy a nem szakmai középiskolások gazdasági szemléletformálását, gazdálkodói érzékük és képességük alapszintű fejlesztését is el tudja végezni.⁶

Megítélésünk szerint nem elegendő azonban a közgazdász-tanár-képzés szakmai-módszertani tartalmainak bővítése; a már végzett tanárok folyamatos továbbképzését is biztosítani kell. Annál is inkább, mivel a XXI. század mind a gazdaság működése terén, mind az oktatás tartalmi és módszertani vonatkozásaiban új kihívások elé állítja a szereplőket. Tervezett továbbképzési programjaink a közgazdász-tanárok számára kívánnak segítséget adni a megváltozott környezetben való helytálláshoz. Ennek megfelelően a továbbképzési programokkal célunk kettős. Egyrészt bővíteni kívánjuk a közgazdász-tanárok ismereteit, főként a kibontakozó tudásgazdaság működési jellemzőinek és a fenntarthatóság gyakorlati vonatkozásainak a bemutatásával (például: adalékok a pénzügyi kultúra fejlesztéséhez, illetve továbbfejlesztéséhez; a szakképzés változásainak nyomon követése; a közgazdasági oktatás aktuális szakmai kérdései; fenntarthatóság az egyén és a vállalat szintjén; stb.). Másrészt módszertani repertoárjukat, tanóra-szervezési és prezentációs kompetenciáikat az információgazdaság, a „behálózott nemzedék” igényeihez illeszthetővé kívánjuk tenni.

Megfontolandó a közgazdász-tanárok gyakorlati problémák iránti nyitottságának, „gyakorlatorientáltságának” növelése azáltal, hogy a felsőoktatás oktatóival és a

⁶ Lásd részletesebben: *Kádek* (2010).

gyakorlati élet szakembereivel közös szakmai kutatási projektekben vegyenek részt.

Felvetődik az a gondolat is: osztályfőnökként, általános nevelési feladatai keretében bármely szakos tanárnak feladata tanulóival gazdálkodói érzékét fejleszteni, a megfelelő önmenedzselési-életviteli kompetenciákat kialakítani. Ez indokolná a tanári felkészítés során bármilyen szakos tanárjelölt esetén saját gazdasági ismereteinek, gazdálkodói kompetenciáinak fejlesztését. Ez megoldható lenne egy célszerűen kialakított, szabadon

választható tantárgyblokk felvételének ajánlásával.

általános nevelési feladatai keretében bármely szakos tanárnak feladata tanulóival gazdálkodói érzékét fejleszteni

Célszerű lenne továbbá a jelen kutatás kiterjesztése is. Támaszkozhatunk ebben saját végzett és jelenlegi hallgatóinkra, akik az ország különböző pontjain működő köznevelési intézményeket képviselnek. A pénzügyi kultúra terjesztésében, a gazdálkodói szemléletmód erősítésében minden elkötelezett pedagógusra és a szemléletformálásban részt vállaló szakemberre számítunk.

IRODALOM

- Hollóné Kacsó Erzsébet, Kádek István és Tánzos Tamás (2002): *A gazdasági ismeretek tanításának módszertana. Főiskolai jegyzet gazdaságismeret tanár szakos hallgatók számára.* EKF, Eger. Letöltés: <http://www.ejam.hu/sites/default/files/kepek/pdf/Archivum/jegyzetGA.pdf> (2016. 03. 02.)
- Hollóné Kacsó Erzsébet és Námor (Kiss) Anna (2004): A gazdasági képzés tartalmi és strukturális változásai. *Content and Structural Changes in Business Education.* különszám. 95-105.
- Hrubos Ildikó és Pfister Éva (szerk.) (2011): *Szakmai tanárképzés: múlt – jelen – jövő.* Konferencia dokumentumok – NFKK füzetek 7. AULA, Budapest.
- Kádek István (2004): *Út a sikeres vállalkozás-tanításhoz: módszerek a vállalkozói szemlélet fejlesztéséhez.* EKF, Eger.
- Kádek István (2009): Egy megszűnő tanár-szak (gazdaságismeret), és „fenntartható” tanulságai *Periodica Oeconomica*, **2.** 5. sz. 56-67.
- Kádek István (2010): Gazdasági tanárképzés Egerben – tapasztalatok és megújulási törekvések. *Periodica Oeconomica*, **3.** 11. sz. 91-102.
- Kerekesné Horváth Ilona (2012): A gazdasági, pénzügyi, vállalkozói ismeretek oktatásának története és időszerű kérdései. *Új Pedagógiai Szemle* **62.** 9-10. sz. 207-218.
- Nat (2012) 110 számú Kormányrendelet (a Nemzeti Alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról)
- Tóth Péter – Duchon Ernő (2011, szerk.): *Empirikus kutatások a szakképzésben és a szakmai tanárképzésben.* Trefort Ágoston Szakmai Tanárképzési Konferencia Tanulmánykötet. Óbudai Egyetem, Budapest.